

Kur'ân-ı Kerim'in Manzum Tercüme Denemeleri

A. Vehbi Ecer

Özet:

Müslümanlar için, İslâm dininin ana kaylanaklarıyla kendi dilleri vasıtasıyla ilişki kurmaları kaçınılmaz bir hakikattir. Türk Milleti'nin Kur'an-ı Kerim'le iletişim kurabilmesini sağlamak için özellikle son yetmiş yıl içinde birçok çeviriler yapılmıştır. Kur'an-ı Kerim'in estetik yönünü çevirilere aktarmak isteyen ve Kur'an'ın veya bazı surelerinin manzum çevirilerini yapmak gayretini gösterenler olmuştur. Bu yazımızda bu denemelerden bazıları ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kur'an-ı Kerim, manzum Kur'an tercümeleri, Nusret Çam, Behçet Kemal Çağlar, Enver Tunçalp

Abstract:

Some Translation Written in Verse Experiment of Qoran

For the muslims, it is an inevitable reality that get in touch with the Islamic sources with their languages. For the supply of the set up communication with the Qoran, it is making many translation studies especially last seventy years. Some of translator want to emphasize aesthetic side of Qoran and they try to translate al lor some verses of Qoran written in verse. In this article we try to examine some of these studied.

Key Words: Qoran, Translation Written in Verse Experiment of Qoran, Nusret Çam, Behçet Kemal Çağlar, Enver Tunçalp

Bir kişiyi, bir inancı, bir toplumu sevmek için onlarla iletişim kurmak gerekir. İnsanların en önemli iletişim aracı '*dil*'dir. Bir insanla, bir toplumla, bir doktrin ile iletişim kurmak için nasıl ortak dile ihtiyaç varsa, bir dini anlamak ve sevmek için de dinî bilgilerin kişinin ve toplumun diliyle anlatılmasına ihtiyaç vardır. Bu sebeptendir ki Yüce Tanrı birçok toplumlara birçok peygamberler göndermiş ve bu peygamberlere yaşadıkları toplumun diliyle vahiy iletmiştir.

* Yard. Doç. Dr. Erciyes Üniv. Emekli Öğr. Üyesi *El-mek*: avehbiecer@hotmail.com.

¹ bk. *Kur'an-ı Kerim*, Mü'min Suresi/78.

² bk. *Kur'an-ı Kerim*, İbrahim Suresi/4.

Hâl böyle olunca Müslüman toplulukların, inandıkları dinlerinin, yani İslâm dininin ana kaynaklarıyla kendi dilleriyle ilişki kurmaları kaçınılmaz bir hakikattir.

Atalarımız Orhun Abidelerindeki ifadelerle göre İslâm dininin öz inancı olan *Tevhid* (Tek Tanrı) inancına sahiptiler. Kur'an'da belirtilen Allah kavramıyla Orhun Abidelerindeki Tanrı kavramı tevhid, öncesizlik-sonrasızlık, güçlülük, yaratıcılık ve diğer yönlerden örtüşen özelliklere sahipti. Bu özelliklerden olmalı ki IX. ve X. yüzyıllarda İslâm dinini benimsemiş de (Arapların siyasî davranışları hariç) zorluk çekmediler³.

Özellikle Karahanlı Hükümdarı Satuk Buğra Han'dan (öl. 956) sonra İslâm dinini birçok toplumlardan daha sağlam şekilde sahiplendiler. Bu dini alpler, alp-erenler, Türkçe konuşan ve anlatan dervişler, şairler atalarımıza sevdirdiler. Bunlar yoluyla atalarımız İslâm dinini Türk kültürü içinde yoğurdular, onu millî din hâline getirdiler.

Atalarımıza bu dini sevdirenlerin başında Ahmet Yesevî (öl. 1166) gelmektedir. Ahmet Yesevî *Nur-Bek Nur Muhammedoğlu*'nun tespitine göre⁴ 1103 yılında doğdu. Yesevî'nin *menakıbnâmesi* olan *Hazinî*'nin (öl. 1594) *Cevahir ül-Ebrâr Min Emvac-ı Bihâr* adlı eserinde⁵ "Ahmed-i sanîdür (ikinci Ahmet'tir) el-sultan-ı Türk (Türk sultanı)", "*Serdâr-ı büzürg* (büyük komutan)", evliyalara arasında (*bî-bedel*) emsalsiz, "*şeh-i dîn ü düvel* (devletlerin ve dinin kralı)... övgüleriyle anılan *Ahmet Yesevî*, içinde bulunduğu göçer-evli Türk toplumunun kültür yapısına uygun bir şekilde İslâm dinini öğretti. Türk toplumuyla Arapça ve Farsçayı bilmesine rağmen Türkçe konuştu. O, telkinlerini, öğretilerini Türkçe dinî, ahlâkî şiirleriyle anlattı. Türk toplumu da Ahmet Yesevî'yi, "*eskiden kudsiyet verdikleri ozanlara*" benzetererek⁶ coşkuyla benimsediler. Onun sayesinde Kur'an-ı Kerim'de var olan dostluğu, sevgiyi, yardımlaşmayı, doğruluğu, hoşgörüyü, Tanrı aşkını öğrendiler.

³ bk. H. Dursun Yıldız, *İslamiyet ve Türkler*, İst. 1976; Nesimi Yazıcı, *İlk Türk İslâm Devletleri Tarihi*, Ank. 1992, 26-37; A.V. Ecer, "Türklerin Müslüman Olmalarında Eski Dinî İnanışlarının Rolü", *Millî Kültür Dergisi*, Nisan 1991, 83, 42-44

⁴ bk. *Hoca Ahmed Yesevî Türbesi*, Ankara 1991, Giriş Bölümü: 5.

⁵ *Hazinî, Cevahir ül-Ebrâr Min Emvac-ı Bihâr*, yayımlayan:Cihan Okuyucu, Kayseri 1995, 56.

⁶ bk. Fuat Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Ank. 1966, 14.

Divan-ı Hikmet başlığı altında toplanan şiirleri Prof. Dr. Mustafa Kafalı'nın ifadeleriyle "Kur'an ve hadislerin manâ ve ruhuna uygun manzum ve vezze hikmet edasında Türkçe sözlerdi."⁷ Gerçekten de Ahmet Yesevî'de Kur'an ayetlerine uygun söylemler bulmak mümkündür. Bunu kendisi de "Benim hikmetlerim ferman-ı Sübhân - okuyup anlasan manâ-yı Kur'an" yâni "-Benim hikmet adını taşıyan şiirlerim Tanrı'nın fermanıdır- Onları okuyup anlıyorsan Kur'an'ın anlamlarıdır." şeklinde ifade ediyor.

Ancak dağınık halde olan bu şiirler metodik bir Kur'an çevirisi değildir. Ama bunlar İslâm dinini, Türkçe şiir ve şiirdeki mûsikî ve ahenkli ifadelerin atalarımıza benimsetmede önemli bir rol oynadığı yadsınamaz.

Milletimizin Kur'an-ı Kerîm'le iletişim kurabilmesini sağlamak için özellikle son yetmiş yıl içinde birçok çeviriler yapılmıştır. Bu çevirilerin birçoğunun Türk dilinin edebî özelliklerinden, şiirin cazibe ve ahenginden oldukça uzak olduğu görülmektedir. Kur'an'ın esas metninin şiirsel, sanatsal, başka ifadeyle estetik yönünün çevirilerde kullanılmaması, bu yöne özen gösterilmemesi Kur'an'ın gerçek anlamından uzaklaşma endişesinden ve korkusundan olduğu düşünülebilir. Gene bu endişeyle çevirilerde kullanılan dil, çoğu kez bugün kullanılan ve yaşayan Türkçeden uzaktır. Ayrıca Kur'an metnine sadık kalmak amacıyla bazı çevirilerde cümleler Türk dil bilgisi kurallarına uymayacak biçimde yer almaktadır. Bu konuyu Prof. Dr. Yaşar Nuri Öztürk şöyle dile getirmektedir: "Meallerin hemen tamamında dil sorunu vardır. Bu dil sorunu, Elmalılı Hamdi Yazır gibi büyük bir üstadın mealinde, Arapça ve Farsça bilmeyenlerin anlamalarını zorlaştıracak kadar ağırdır"⁸

Halkımız anlamını bilmediği halde Kur'an'ın Arapçası okunduğu zaman büyük bir zevkle dinlemektedir. Ondaki ses ahengi, mûsikî, estetik zevk ve heyecan uyandırmaktadır. Oysaki çevirilerde de aynı zevk ve heyecanı duyabilse, Kur'an'ın ve Kur'an'a dayalı İslâm'ın benimsenmesi, öğrenilmesi daha kolay sağlanırdı. Bir kısım araçlara, yorumculara -Kutsal Kitabımızı anlamak için ihtiyacı olmaz, doğrudan doğruya dinini Kur'an'dan öğrenirdi.

⁷ bk. M. Kafalı, "Ahmed Yesevî", *Milletlerarası Hoca Ahmed Yesevî Sempozyumu Bildirileri*, Kayseri 1993, 165-169.

⁸ Y. Nuri Öztürk, *Surelerin İniş Sırasına Göre Kur'an-ı Kerîm Meali*, İstanbul, 2008, 9.

Kur'an-ı Kerim'in estetik yönünü çevirilere aktarmak isteyen ve Kur'an'ın veya bazı surelerinin manzum çevirilerini yapmak gayretini gösterenler olmuştur. Benim gördüğüm kadarıyla böyle bir çalışmanın son örneğini veren Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyelerinden **Prof. Dr. Nusret Çam**'dır. Nusret Çam, eserinin önsöz'ünde şunları yazmaktadır: "... Doğrusunu söylemek gerekirse Türklerin hakanından çobanına kadar şiirle uğraşması, en azından onu aşk derecesinde sevmesi ve Kur'an'ın özellikle Mekkî Surelerinin bize şiirsel bir üslupta kaleme alınmadıklarını izah etmekte güçlük çekmekteyiz."⁹

Daha sonra estetik zevk ve heyecan uyandıracak bir çevirinin gereğini ve böyle bir çevirinin halkımız arasında ayrılıkları ve araçları ortadan kaldıracığını şu cümlelerle özetler: "... Pek çok ilahiyatçı... dinimizi öz kaynağından değil de, ehil olmayan birtakım kimselerden öğrenmekte olduğumuzdan ve bunların sözlerinin ayetmiş gibi kabul edilmesinden şikâyetçi olmaktadır... Öyleyse Kur'an Müslümanlığı için her şeyden önce insanlarımızın ellerine Kur'anca, yani edebî ve estetik yönü kuvvetli, anlaşılır, dosdoğru bir meal vermemiz gerekmektedir... Kur'an Müslümanlığının birinci şartı edebî ve estetik yönü kuvvetli, anlaşılır, dosdoğru bir meal vermemiz gerekmektedir. Bunu yapmadığımız takdirde şikâyetlerimiz devam edip gidecektir ve olan biz Müslümanlara olacaktır."

Bu görüşlere katılmamak mümkün değildir. Edebî ve estetik yönü kuvvetli, güvenilir, insanı saran, kolayca ezberlenebilen, kolayca akılda kalabilen, yaşayan Türkçeye yapılmış çeviriler halkımızı Kur'an'ın içeriğini (muhtevasını) öğrenmeye yönlendirecek, insanlarımızın neyin din, neyin din olmadığını doğrudan Kur'an-ı Kerim'den anlamalarını sağlayacaktır.

Yakın dönemlerde Kur'an'ın manzum çevirileri denemelerinin yapıldığı bilinmektedir. M.Ü. İlahiyat Fakültesi emekli Öğretim Üyesi *Doç. Dr. Emin Işık*'ın bazı manzum tercüme denemeleri olduğu söylenmektedir. Benim ulaşabildiğim manzum Kur'an çevirilerinin başlıcaları şunlardır:

Enver Tunçalp (1914-1992): Albay emeklisi. Kur'an'dan bazı sureleri manzum olarak çevirdi. Bu çevirileri değişik dergilerde yayınlandı. *Kur'an-ı Kerim'den Ayetler* başlığı altında toplandı (Ankara 1960).

⁹ Nusret Çam, *Şiir Diliyle Kur'an-ı Kerim Meali*, Ank. 2002.

Doç. Dr. Bedri Noyan (1912-1997): *Kur'an-ı Kerîm – Manzum Meal*, Ardıç Yayınevi yayını, İstanbul 2002, 864 sayfa. Bektaşî anlayışına göre manzum çeviri. (Doç. Dr. B. Noyan K.B.B. hastalıkları doçenti idi.)

Adil Ali Atalay (Vaktidolu): *Kur'an-ı Kerîm Manzum Meali ve Tefsir Özeti*, İstanbul 2007, 16.5x 24.5 cm. boyutlu, 864 sayfa, Anadolu Aleviliği açısından açıklamalı.

A. Adnan Sütmen: *Kur'an-ı Kerîm'in Mealen Manzum Açıklaması*, İstanbul 1984, Üçdal Yayınevi yayını, 15.5x23.5 cm boyutlu, 428 sayfa.

Behçet Kemal Çağlar (1908-1969): *Kur'an-ı Kerîm'den İlhamlar*, İstanbul 1966, Minnetoğlu Kitabevi yayını. Daha sonraları Kültür Bakanlığı tarafından yeniden yayımlandı. Kur'an'ın bütününi içermemektedir.

Rıza Çiloğlu: *Tanrı Buyruğu Oku-Kur'an Manzum Çeviri*, İstanbul 1987, Oku Yayınevi yayını, 14x19.5 cm boyutlu, 725 sayfa.

Prof. Dr. Nusret Çam: *Şiir Diliyle Kur'an-ı Kerîm Meali*, Ankara 2002, Ankara Ü. İlahiyat Fakültesi Sanat Tarihi Öğretim Üyesi (İlahiyat Fak. Mezunu) olan Prof. Dr. Nusret Çam'ın bu eseri kendi özel yayınıdır. Çevirinin başlangıcında bilgilendirici açıklamalar var.

Küçük surelerden örnekler sunmadan önce, yanlış anlaşılacak için Kur'an'ın çevirisinden amacımızın O'nun halkımızca aracısız anlaşılması, okunması olduğunu belirtmeliyiz. İslâm bilginleri ibadetlerin de çeviri (meal) ile yapılabileceğine imkân (ruhsat) vermiş iseler de kişisel olarak *Müslümanlar arasında ibadet bütünlüğüne zarar verme ihtimali* karşısında resmî (toplu) ibadetlerin Kur'an'ın Türkçesiyle (çevirisiyle) yapılmasının uygun olmadığı görüşünde olduğumuzu açıklamalıyız.

Fatiha Suresinin Manzum Çevirileri

Nusret Çam'dan:

*Rahmet ve merhamet sahibi Allah'ın adıyla başlarım.
İçten övgüler, âlemlerin Rabbi Allah içindir, Allah için,
O, Rahmet, merhamet sahibidir; O sultanıdır kıyametin.
Yalnız sana taparız. Yalnız Sen'den yardım dileriz.
Yolumuzu doğru, dosdoğru eyle hepimizin.*

*Bir yol ki, yolcularına hep nimetler verdiği
Bir yol ki azmadığı, gazap görmediği hiç kimsenin.*

Enver Tuncalp'dan:

*Alemlerin Rabbi, Rabbe hamdolsun
Rahman ve Rahîmdir, dilediğini sun
Din gününün tek sahibi O'dur,
O gün yalnız O'nun isteği olur
Yalnız Sana kuluz, Sana taparız
Yardım isteğini Sana yaparız,
Bizi doğru yola ilet Allahım,
İnayetin kula devlet Allahım.*

*Verdiğine çoktur verdiği nimet
Bizi o kulların yoluna ilet
Senin gazabına uğramış zelil
O sapık kulların yoluna değil*

Behçet Kemal Çağlar'dan:

*Hamd evrenler sahibi Yüce Allah içindir;
Allah ki acıyandır, koruyandır, sevendir;
Günü gelince; ancak,
O'dur hesap soracak...
Tek sana tapan, Senden medet umarız biz;
Sapıtılmışlar yoluna düşmekten kuru bizi,
Doğru yoldan ayırma bizi, aman Rabbimiz!*

İhlam Suresi Manzum Çevirileri

Nusret Çam'dan:

*De ki Allah bir'dir ve tek'dir
Allah sameddir, sonsuz bir varlıktır
Doğurması yok, doğurulması yoktur O'nun
Ve eşi menendi yoktur O'nun*

Enver Tuncalp'dan:

*De ki; O Allah birdir, bir tek'dir,
Varlığı, birliği Hak'tır, gerçektir,*

*Rabbim zevalsizdir, bâkî ve daim,
Doğmamış, doğurmaz zâtiyle kaim
Hiçbir şey benzeri ve dengi değil,
O eşsiz Allahın önünde eğil...*

Behçet Kemal Çağlar'dan:

*Söyle ki gündüz-gece
Tanrı tek, Tanrı yüce;
O doğmaz ve doğurmaz
Kimse O'na denk olamaz.*

Kur'an çevirileri sadece Arapça bilen ilahiyatçılara bırakılmayacak kadar önemlidir. Bu konuda edebiyatçılarımızın, dilcilerimizin, bilim adamlarımızın da sorumlulukları ve görevleri olduğuna inanıyorum. Kur'an-ı Kerîm'i toplumu-muza sevdirmek ve okutmak, aracısız olarak Kur'an ile iletişim kurmalarını sağlamak insanımıza ve dinimize hizmettir.